

МЕТОД І МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

МЕТОД АНАЛІЗУ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРНІ РИСИ

Під методом науки в широкому сенсі розуміють спосіб дослідження предмету і базується на **діалектичному методі пізнання**.

Діалектичний метод пізнання виходить з того, що *всі явища і процеси необхідно розглядати в постійному руху, зміні, розвитку*.

Діалектика вчить що *кожен процес, кожне явище треба розглядати як єдність і боротьбу протилежностей*.

Використання діалектичного методу в аналізі означає, що вивчення господарської діяльності підприємств повинне проводитися з врахуванням всіх взаємозв'язків. Жодне явище не може правильно зрозуміти, якщо воно розглядається ізольовано, без зв'язку з іншими. Це також одна з методологічних рис методу АВГД.

Важливою методологічною рисою аналізу є і те, що він здатний не лише встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, але і давати їх кількісну характеристику, тобто забезпечувати вимір впливу чинників на результати діяльності. Це робить діагноз стану економіки точнішим, а рекомендації по його результатах більш обґрунтованими.

Використання діалектичного методу в АВГД означає, що кожний процес, кожне економічне явище треба розглядати як систему, як сукупність багатьох елементів, зв'язаних між собою. З цього витікає необхідність системного підходу до вивчення об'єктів аналізу, що є ще одного його характерною рисою.

Системний підхід передбачає максимальну деталізацію явищ, що вивчаються, і процесів на елементи (власне аналіз), їх систематизацію і синтез.

Важливою методологічною рисою АВГД, є розробка і використання системи показників, необхідної для комплексного, системного дослідження причинно-наслідкових зв'язків економічних явищ і процесів в господарській діяльності підприємства. Від того, наскільки повно і адекватно дана система відображає єство явищ, що вивчаються, багато в чому залежать виводи за результатами аналізу.

Таким чином, метод АВГД представляє системне, комплексне вивчення, вимір і узагальнення впливу чинників на результати діяльності підприємства з метою знаходження шляхів підвищення її ефективності.

МЕТОДИКА АХД

Метод АГД передбачає використання ряду конкретних методик аналітичного дослідження. Під методикою розуміється сукупність способів, правил найбільш доцільного виконання роботи. У економічному аналізі методика є сукупністю аналітичних способів і правил дослідження економічних явищ і процесів господарської діяльності.

Розрізняють загальну і приватні методики аналізу.

Загальну методику розуміють як систему дослідження, яка однаково використовується при вивченні різних об'єктів економічного аналізу в різних галузях економіки. **Приватні методики** конкретизують загальну відносно певних галузей економіки, типів виробництва, об'єктів дослідження, видів аналізу.

Будь-яка методика аналізу буде вказівками або методологічними порадами з виконання аналітичного дослідження. Вона містить наступні моменти:

формулювання завдань і цілей аналізу

об'єкти аналізу

система показників, за допомогою яких досліджуватиметься кожен об'єкт аналізу

поради з послідовності і періодичності проведення аналітичного дослідження

опис способів і методики дослідження об'єктів, що вивчаються

джерела даних, на підставі яких виконується аналіз

вказівки по організації аналізу (які особи, служби будуть проводити окремі частини дослідження)

технічні засоби, які доцільно використовувати для аналітичної обробки інформації

порядок оформлення результатів аналізу

споживачі результатів аналізу

При виконанні комплексного АХД виділяються наступні технологічні етапи:

на першому етапі уточняється об'єкт, мета і завдання аналізу, складається план аналітичної роботи;

на другому етапі розробляється система синтетичних і аналітичних показників, за допомогою яких характеризується об'єкт аналізу

на третьому етапі збирається і готується до аналізу необхідна інформація (перевіряється її точність, наводиться в порівнянний вигляд і так далі);

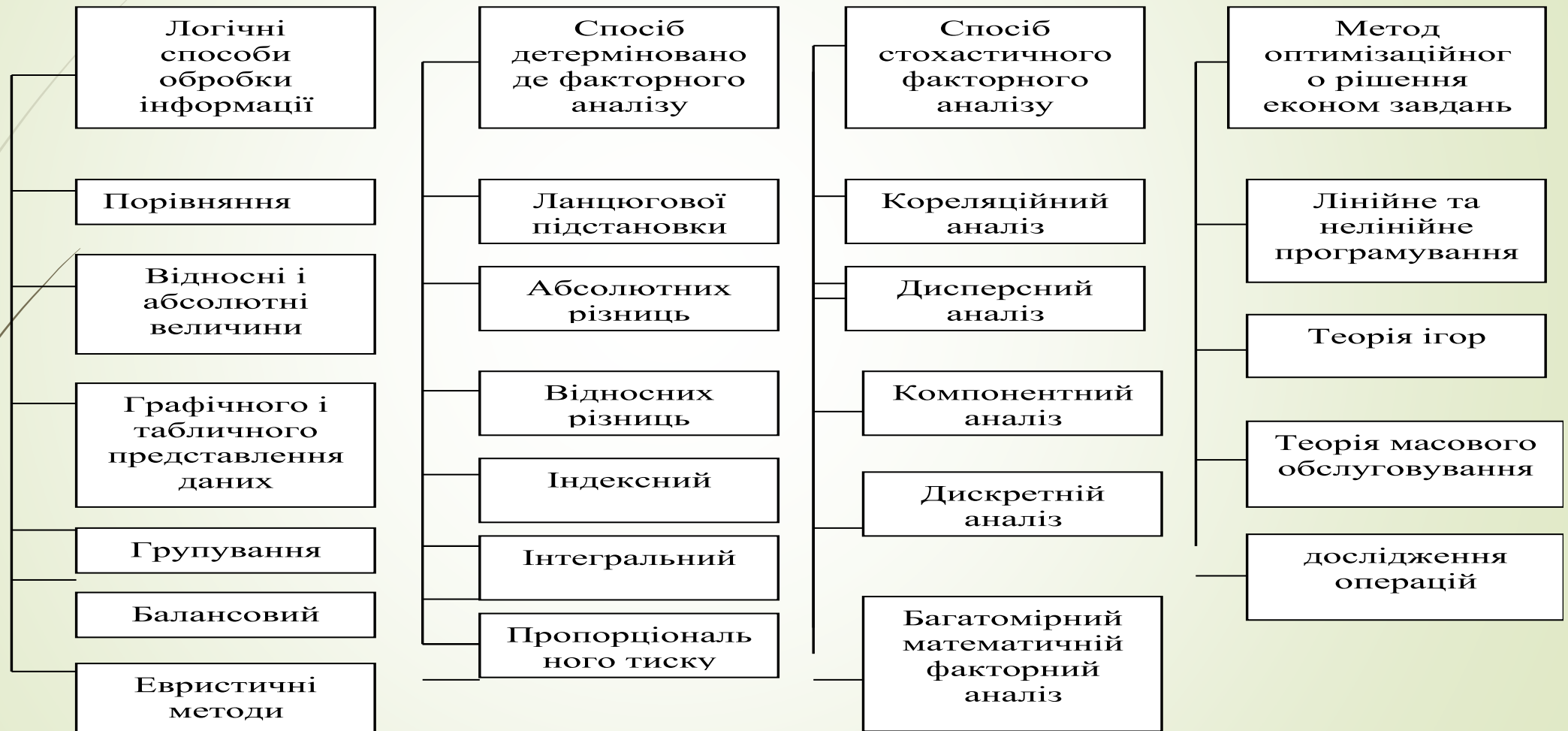
на четвертому етапі проводиться порівняння фактичних результатів господарювання з показниками плану звітної періоду, фактичними даними минулих періодів, з досягненнями провідних підприємств, середніми по галузі і т.п

на п'ятому етапі виконується факторний аналіз: виділяються чинники і визначається їх вплив на результат;

на шостому етапі виявляються невикористані і перспективні резерви підвищення ефективності виробництва;

на сьомому етапі відбувається оцінка результатів господарювання з врахуванням дії різних чинників і виявлених невикористаних резервів, розробляються заходи щодо їх використання.

Як найважливіший елемент методики АВГД виступають **технічні прийоми і способи аналізу** (інструментарії аналізу).

Розглянемо на конкретному прикладі використання методу **ланцюгових підстановок**

Показники	План	Звіт	Відхилення (-), +
Обсяг виконаних робіт	16000	17640	+1640
Середньосписокове число робітників	100	98	-2
Середній виробіток на одного робітника	160	180	+20

Перший розрахунок. Всі показники планові $100 \times 160 = 16000$.

Другий розрахунок. Середньосписокове число робітників -фактичне; останні показники планові, $98 \times 160 = 15680$.

Третій розрахунок. Всі показники фактичні, $98 \times 180 = 17640$. Відхилення фактичного обсягу виконаних робіт від планового обсягу сталося за рахунок впливу двох чинників:

- зменшення середньосписового числа робітників об'єм робіт скоротився на 320 тис. грн. ($16000 - 15680$);
- підвищення виробітку на одного працівника об'єм робіт зріс на 1960 тис. грн. ($17640 - 15680$).

Сукупний вплив двох чинників показує об'єкт аналізу плюс 1640 тис. грн. ($1960 - 320$).

Цей же результат можна отримати і іншим розрахунком.

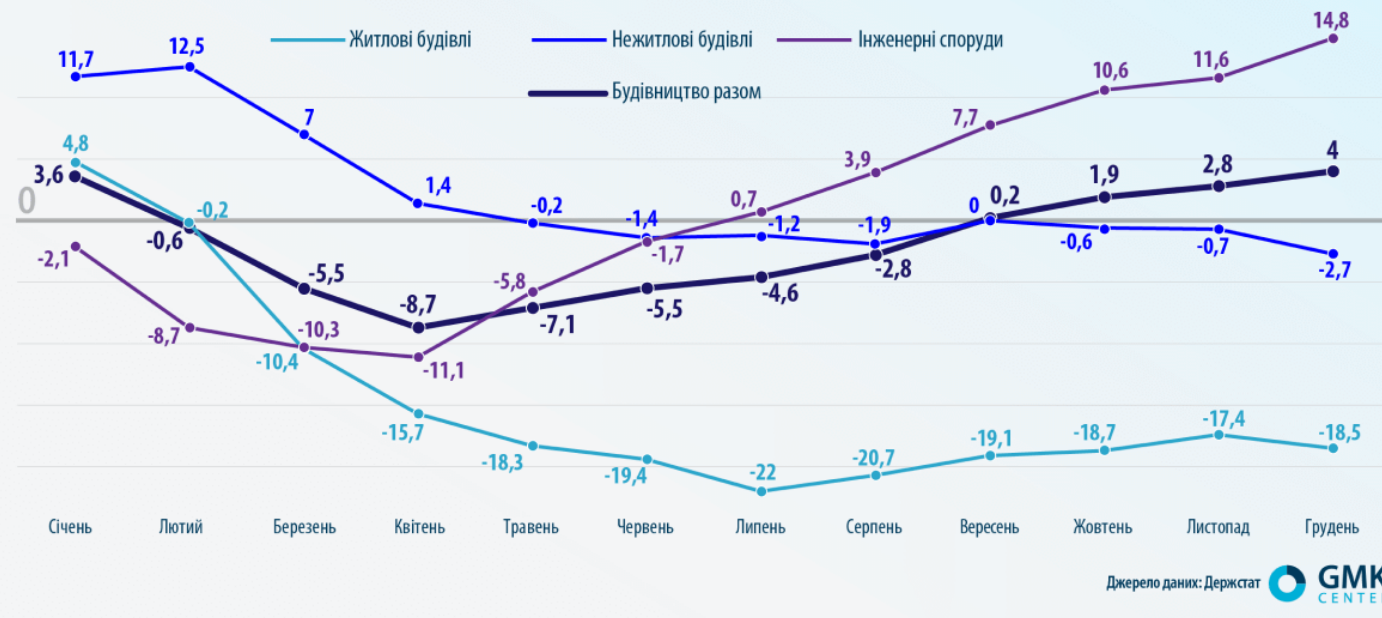
Вплив зміни чисельності працівників визначають шляхом множення планового виробітку одного працівника на різницю в їх чисельності, тобто $160 \times (-2) = -320$ тис. грн.

Вплив зростання продуктивності праці визначають шляхом множення різниці між плановим і фактичним виробітком одного працівника на фактичну кількість працівників, тобто $+20 \times 98 = +1960$ тис. грн.

Загальний вплив двох чинників складе: $+1640$ тис. грн. ($1960 - 320$).

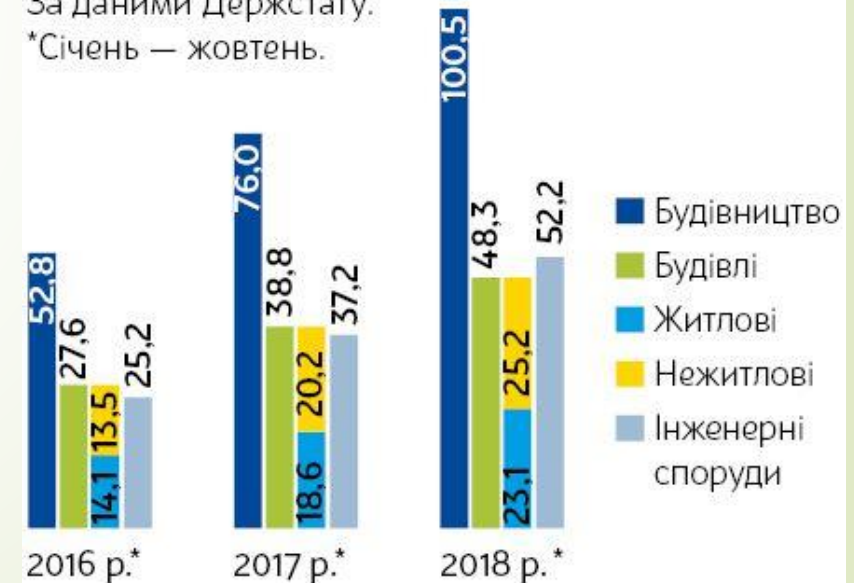
Побудова графіків широко використовується при аналізі господарської діяльності. Графічний метод застосовується в багатьох наукових дослідженнях. Особливе місце він займає в статистиці і економічному аналізі. До графіків відносяться: діаграми порівняння, діаграми тимчасових рядів, статистичні картограми та інше.

Індекси виробництва будівельної продукції у 2020 році, %
(наростаючим підсумком до відповідного періоду попереднього року)

Обсяг виконання будівельних робіт за видами будівельної продукції, млрд грн

За даними Держстату.
*Січень — жовтень.

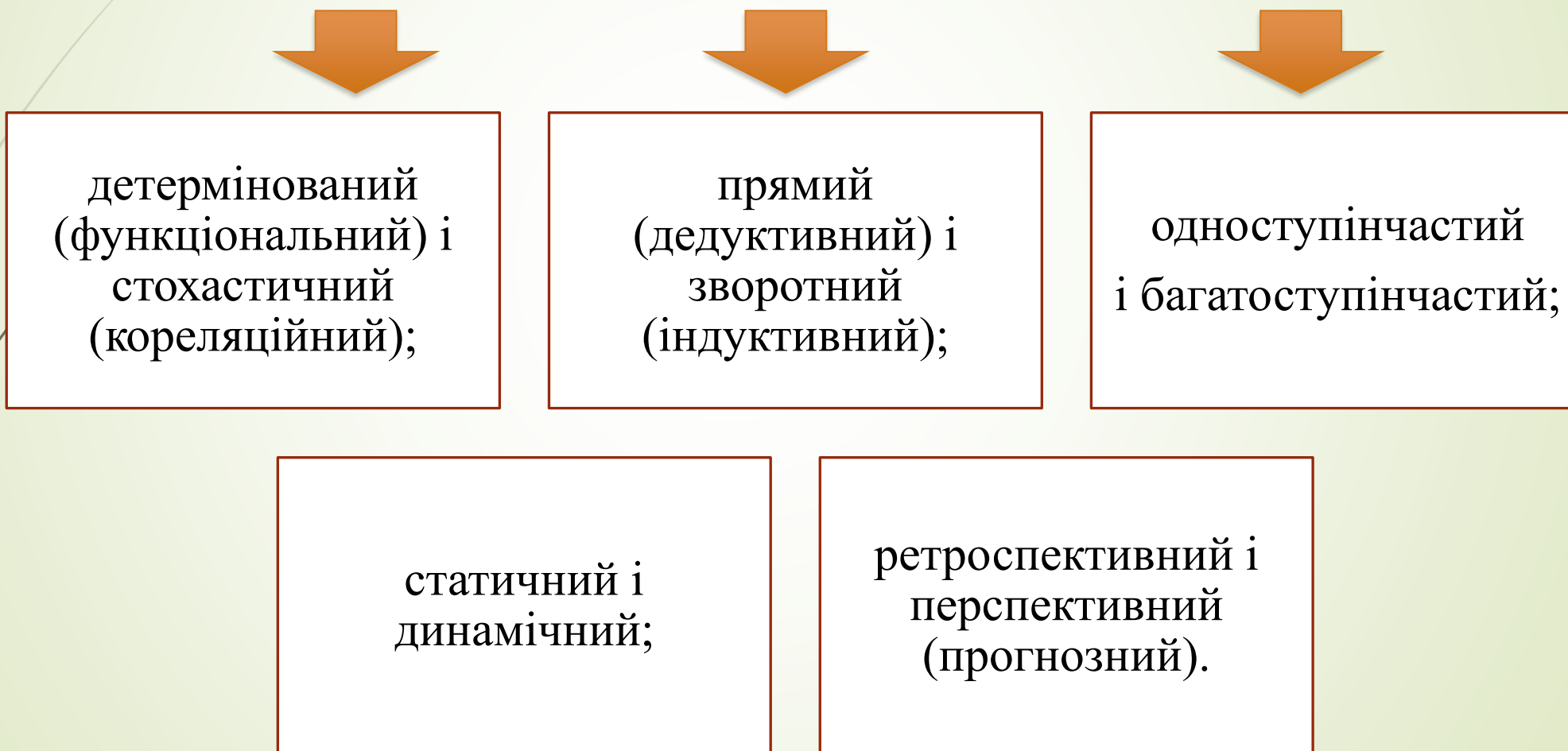
МЕТОДИКА ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ

Кожне явище можна розглядати і як **причину**, і як **результат**. Наприклад, продуктивність праці можна розглядати, з одного боку, як причину зміни обсягу виробництва, рівня її собівартості, а з іншої - як результат зміни міри механізації і автоматизації виробництва, удосконалення організації праці і так далі.

Якщо той або інший показник розглядається як наслідок, як результат дії однієї або декількох причин і виступає як об'єкт дослідження, то при вивченні взаємозв'язків його називають **результативним показником**. Показники, що визначають поведінку результативної ознаки, називаються **факторними**, прогнозувати результати діяльності, оцінювати їх чутливість до зміни внутрішніх і зовнішніх чинників.

Під факторним аналізом розуміється методика комплексного і системного вивчення і виміру дії чинників на величину результативних показників.

Розрізняють наступних типів факторного аналізу:

Основні завдання факторного аналізу

1. Відбір чинників для аналізу досліджуваних показників.

2. Класифікація і систематизація їх з метою забезпечення системного підходу.

3. Моделювання взаємозв'язків між результативними і факторними показниками.

4. Розрахунок впливу чинників і оцінка ролі кожного з них в зміні величини результативного показника.

5. Робота з факторною моделлю (її практичне використання для управління економічними процесами).

КЛАСИФІКАЦІЯ ЧИННИКІВ В АВХД

За своєю природою

Природно-кліматичні

соціально-економічні

Виробничо-економічні

По мірі дії

Основні

Другорядні

По відношенню до об'єкту дослідження

внутрішні

зовнішні

По мірі поширеності чинники

загальні

специфічні

За тривалістю дії

постійні

змінні

по характеру їх дії

Інтенсивні

екстенсивні

Залежно від складу чинники діляться

складні (комплексні)

прості (елементні)